

Els masos de Xodos a finals del segle XVIII

Amèlia Cervera Sos
Josep Lluís Viciano Agramunt

POTSER PEL SEU ABANDÓ quasi segur l'arxiu municipal de Xodos va sobreviure a la guerra civil, però ja en la postguerra començà a sofrir agressions, segurament per la deixadesa de qui n'havia de tindre cura; ja en el postfranquisme la cosa empitjora i contenen coses sobre una crema de papers vells, que és possible que l'afectara.

Per amistat amb qui fou receptor d'algun document dels dispersats, l'any 1972 vam poder consultar un manuscrit que portava per títol *Libro padron del termino de la villa de Chodos, que principia en el año 1799*. El document inicialment tenia 400 fulles, però el pas del temps les havia minvades; l'inicia un índex i segueixen les relacions de finques. A més de la meitat del llibre hi ha un subtítol que diu: «Terratinents de las Vila de Chodos y son terme».

Els masos relacionats són:

Mas d'Aicart	Mas de la Lloma
Mas d'Arminyà	Mas de Llorenç
Maset de Baix	Mas de Malusa
Mas del Barranch	Mas de Mallol
Maset del Cabeço	El Molí
Mas de les Calçades	Mas de Montoliu
Mas de la Carrasca	Mas de Miravet
Mas de la Carrascosa	La Noguereta
Mas del Collado	Mas de Paulo
Maset de Dalt	Mas de les Pomerès
Mas de Davall la Roca	Mas dels Posos
Mas de l'Estepar	Mas de les Roques Llises
Mas de la Font	Mas de Sanauja
Maset d'en Fuster	Mas de Sant Cristòfol
Mas de Gargant	Mas de la Solana d'Eroles
Mas de Gillida	Mas de la Vega
Maset d'Ivanyes	Mas de Vela

Mas de la Noguereta (Foto J. L. Viciano)

En el llistat s'inclou el mas de Llac, que en plànols posteriors queda a terme de Llucena. El mas de Gillida és el que posteriorment s'anomenarà de les Mallades.

Hi ha uns quants casos que es fa referència al topònim anterior, com són el mas de la Carrasca, abans de la Lloma de Bernat; mas de la Carrascosa, abans de les Bassetes; mas de Paulo, abans de les Molineres; mas de Llac, abans de Nomdedéu, topònim que ara manté una cova propera; mas de Miravet, abans del Pellegrero; maset de Dalt, abans d'Isac; mas de Montoliu, abans del Collado de Tàrrega; mas de Sanaüja, abans de Penyagolosa; mas de Sant Cristòfol, abans del Recuenco; mas d'Arminyà, abans de Vilagrasa.

Ixen indrets com la Romera, la Teuleria del barranc de l'Aigua, la Teuleria de l'Estepar, etc., que després seran masos, però ara solament ixen en les descripcions dels terrenys. També corral i construccions que no són masos, com el corral d'Otelles, el corral del Collado Vanyó, la caseta de Peret de les Talaioles, etc.

En les notes preses, per la seua proximitat a Penyagolosa o per la relació amb la gent dels masos, vam transcriure quasi totalment algunes anotacions, com les de Montoliu, Gargant, Vela, Sanaüja i les Pomeres, que aporten informació sobre canvi de topònim, propietaris, etc.

Són les que segueixen:

Mas de la Noguereia, detall del dintell (Foto J. L. Viciano)

Mas de Montoliu

Francisco Montoliu

Primo: Manifesta un mas en sos corrals y teñades que olim era de Miguel Aparisi, nomenat lo mas de Montoliu olim lo mas del collado de Tarrega en la partida del dit collado que en ses terres afronta ab lo forat del porch al Barranch y Barranch amunt de Peña golosa asta les terres del mas de Gargant de Pere Gonel y puge ala Roqueta de la Font de la Ombria y ab lo morral dela cova dels Teixos y riscla avant finsal Barranquet del Bacié y ab terres del Collado tambe del mateix y paret avant dret al cami Rel que puge a Peñagolosa ab al terme del Castillo pas Real per mig ab terme de llusena ab los covarchons ab terres de les Roques llises de Ramon porcar, pas per mig. ab terres del mas de la carrascosa al cap de la foyeta de dita Carrascosa y torne al Barranch Negre, y barranch aval torne al dit forat del porch

Mas de Gargant

Pere Gonell

Primo manifestá un mas nomenat lo mas de Gargant ab ses teñades y corrals. y terres situat en este terme en la partida de Gargant que afronta ab terres del mas de Peñagolosa de Ramon Cantavella Notari de Vistabella olim era de Blas Sanauja cab de Roques avant ab Barranch y font del Texuelo y dit Barranch

avall de Penyagolosa fins a el Barranquet que baixa la aigua de la Font de la Ombria y Barranquet amunt. ab terres del Mas de Montoliu y Roqueta avant torne al Barranch de penyagolosa Barranch avall asta lo Barranquet que Baixa del maset del fuster y dit Barranquet amunt fins a hon pase lo cami dela ereta y al dit cami pren roqueta avant y afronte en terres de Ramon Gonell son Germa ab á terres del maset del Cabeso y ombria avall ab al Barranch dela canalega y Barranch amunt ab lo pas que puge pel Maset den fuster y pas amunt asta la Selleta afrontant en terres de Jusep Gonel son germa y salve lo pas dret ala Roca de la Aguila afrontant en terres del mas del Barranch de Juan Aparici, y per la ombria del cabeso en terres del mas de Vela propies de Casimiro Aparici, y collet amun ab terme de Vistabella y torne al cap dela Roca de la llobatera y cap de roques avant afronte ales mallades pas en mig ab á dita font del Texuelo salvant lo pas deles Armites. y los altres pasos y mallades y sesters publicos

Mas de Vella

Cacimiro Aparici

Primo: manifestá un mas en sos corrals y pallisa, situat en lo present terme nomenat lo mas de vela que olim era de Miquel Aparici son Pare; que afronta ab terme de Vistabella ab terres del mas de les Pomeres, ab terres del Mas dels Posos ab terres del mas de llorens pas en mig ab terres del Mas del Barranch al covarcho y al gorgonchet y al Barranch que baixi del mas de Vela y travesa ala punta de la Roca dela covarcha ab terres del Mas de Gargant de Pere Gonell y torne ab al terme de Vistabella.

Mas de Sanauja

Ramon Sanahuja den Blay

Primo: seli carrega la utilitat regulada per lo Mas que posuix arrendat propi de Ramon cantavella Nott. de Vistabella en este terme en la partida del prat de la Rabasa als Collados de peña Golosa, dit vulgarment lo Mas de Blas. eo de Peña golosa, y altres voltes de Sanauja que se encuentre desllindat en los asientos de dit Ramon Cantavella,

Ramon Cantavella Notti. de Vista-bella

Primo: Manifestá un Mas en sos Corrals y teñades y terres, situat en lo present terme en la partida del prat dela Rabasa als collados de penya golosa que olim era de Blas Sanahuja y al present lo posuix arrendat Ramon Sanauja, que afronta ab terme de Vistabella, ab terme del Castillo, ab terme de Villahermosa ab terres del Mas de Gargant de Pere Gonell. pas en mig, ab terres del Mas de Gilida ales Mallades, y torne á dit terme de Vistabella,

Mas de les Pomeres

Dn Dn Juaquin Carrera de Vistabella

Primo: manifestá un Mas en sos corrals y teñades situat en lo present terme en la partida den Marques nomenat lo mas de les pomeres que olim era de Juan Carrera de Vistabella que afronta ab terres del mas de vela de casimiro Aparici Comú de Sen Juan de Peñagolosa ab terres del mas dels Posos de Franco. Prads de Mosquerola ab terres de Joseph Aparici ala cova empoma y va ala calçada

de dita cova ab terres de Chochim Montoliu damunt la Roca ab Morral de les Cerretes, ab terres del Mas dela Solana de Leroles, y ab terme de Vistabella y terme avant torne afrontar ab dites terres del mas de Vela

La Carrascosa

Yttm. Manifestá un altre mas nomenat la Carrascosa situat en lo present terme en la partida dela Carrascosa olim de les Basetes que afronta ab terres del Mas de Montoliu de Franco. Montoliu ab terres del Mas de les Roques lli-ses de Ramon Porcar pas per mig ab terres dela masada de la Noguereta tambe pas per mig y ab antuxans de vila que van los llimites seguint la seguida del pas que ix de la Mallada del collet de Tomas via recta al Barranch Negre y Barranch amunt. ab ales dites terres del Mas de Montoliu sal-

vant pasos, Mallades y sesters publics y continuads en los actes dela Vila = Al mateix Carrera seli carregue per via de renta añal la de vinticet lliures sis sous y set diners per la que cobre del mas de Franco. Montoliu nomenat antigament lo Mas del Collado de Tarrega,

Peiró de Gargant (Foto J. L. Viciano)

Del senyor territorial, duc d'Híjar, ixen el molí i un graner en el carrer Major, este en un afegit de 1804.

Finalment una anotació interessant, que podria ajudar a aclarir el topònim, és la que esmenta l'Argivello. Diu: ... *pas que puge pel Adcevello a la dita cova empoma ...*

Cavanilles, segurament per una mala transcripció de les notes de camp, diu quan parla de la font: *La mejor es la llamada de Adsebecho, que sale entre las peñas calizas del barranco de Chodos.*

Esta forma del topònim és la que li servirà a Coromines per fer l'intent d'esbrinar el seu origen: (*atzabeja*), *car és sabut que sovint negregen molt les terres calcàries*. Però el document clarament diu Adcevello, que la parla popular ha convertit, en menys de dos segles, en Argivello o Arxivello.